

Adsjai of Samuel Crowther : een verhaal uit de geschiedenis der zending

<https://hdl.handle.net/1874/234432>

ADSJAÏ OF SAMUEL CROWTHER.

EEN VERHAAL
UIT

DE GESCHIEDENIS DER ZENDING.

— door —

M. S.

Gez. door D. I. Mulder te Leiden

mm 10818

A 15c
34,1

**BIBLIOTHEEK
HENDRIK KRAEMER
INSTITUUT**
Leidsestraatweg 11
2341 GR OEGSTGEEST

UNIVERSITEITSBIBLIOTHEEK UTRECHT

3591 3874

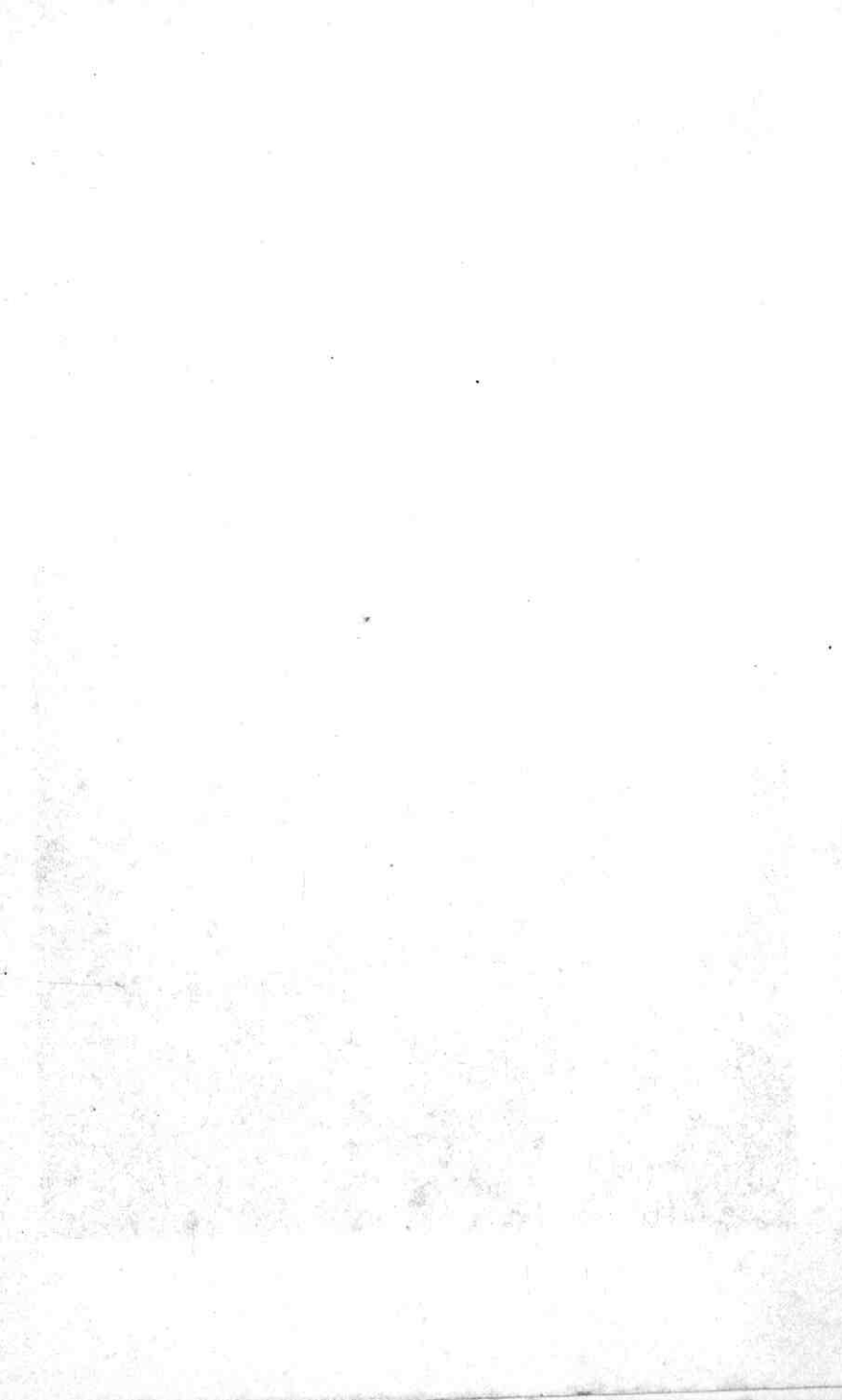
A 15c

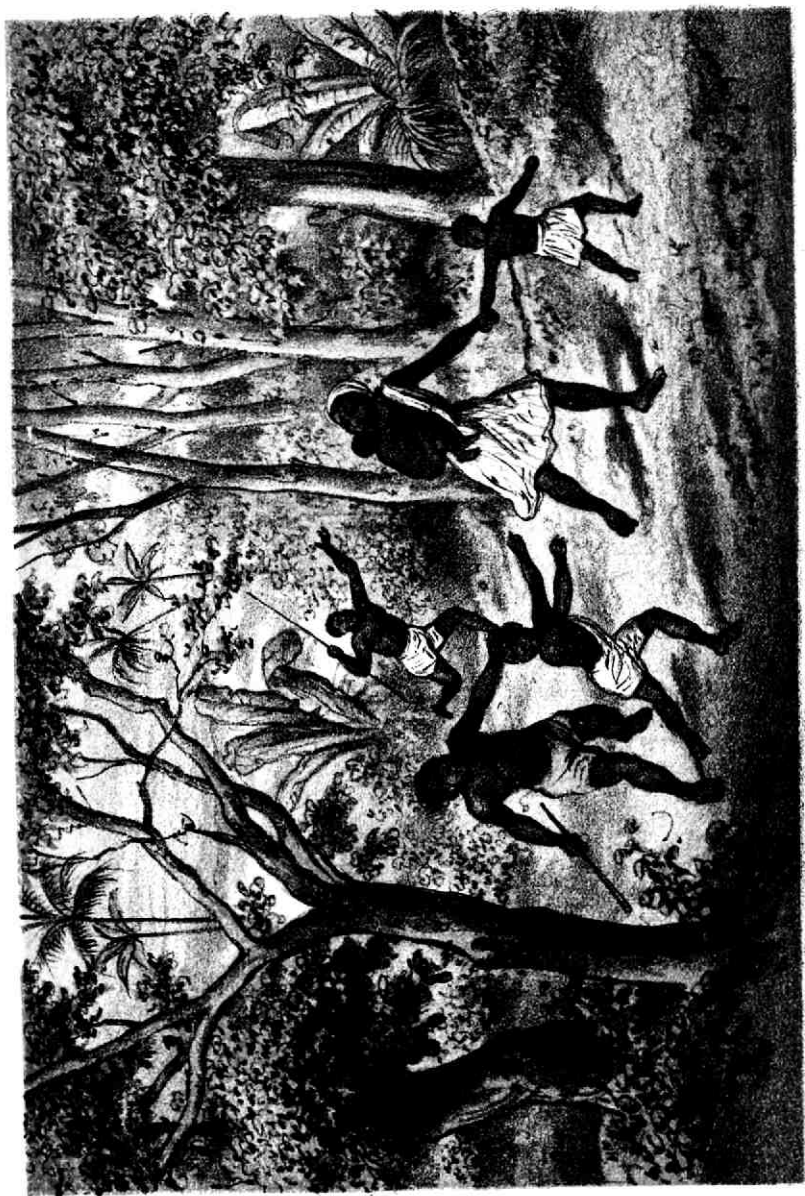
34,1

**BIBLIOTHEEK
HENDRIK KRAEMER
INSTITUUT
Leidsestraatweg 11
2341 GR OEGSTGEEST**

ADSJAI OF SAMUEL CROWTHER.

PK
r

Adsjai of Samuel Crowther.

EEN VERHAAL
UIT DE GESCHIEDENIS DER ZENDING.

DOOR

M. S. Schuurman

LEIDEN. — D. DONNER.

[1887.]

INHOUD.

	Blz.
I. In het ouderlijke huis.....	1
II. Geen Evangelie	8
III. Als slaaf verkocht.....	14
IV. Op het schip	19
V. Eene dubbele bevrijding.....	25
VI. Twee gelukkige dagen.....	32
VII. Nog een woord.....	38

I.

In het onderlijk huis.

Op de westkust van Afrika, daar, waar aan gene zijde van het Kong-gebergte de rivier de Niger zich kromt naar het Noord-Oosten, lag in het begin van onze eeuw de schoone stad Osjogoen, met ongeveer 12.000 inwoners.

De stad geleek in het geheel niet op eene stad in Nederland, want regelmatige straten en grachten en fraai aangelegde wandelwegen zocht men er tevergeefs. Het was niets anders dan een menigte huizen, die verward door elkander stonden met een driedubbelen houten muur er om heen. Ook wat den bouw betreft, waren de huizen heel anders dan bij ons.

Wie arm was had eene hut, die veel geleek op een grooten bijenkorf en wie wat meer met aardsche goederen was gezegend had eene vierkante woning, wier wanden bestonden uit gevlochten takken, met klei bestreken, terwijl het dak zeer kunstig was vervaardigd uit bladeren van den palmboom.

Maar, ofschoon zij niet woonden in mooie huizen met hoogen sierlijken gevel, en zij vele voorrechten moesten missen, die wij maar genieten alsof dat zoo behoort, gevoelden de negers, die deze stad Osjogoen bewoonden, zich toch zeer op hun gemak. Want terwijl hunne stamverwanten aan de

overzijde van den Niger gedurig met elkander in oorlog waren, en daardoor hunne akkers woest en onbebouwd bleven liggen, leefden deze negers in vrede met elkander, en hadden door vlijt en arbeidzaamheid overvloedig genoeg om in hun onderhoud te voorzien.

Om nu tot ons verhaal te komen, moet gij u die stad voorstellen, zooals zij was op den 3^{en} September van het jaar 1820. Het was een prachtige dag; wel wat heet, maar tegen den namiddag was er een zachte koelte gekomen, die de bladeren der boomen deed ritselen alsof zij met elkander fluisterden, en fijne rimpels plooide op het water der rivier. De mannen waren van het land teruggekeerd en hadden zich bijna allen vereenigd op de markt, die elken avond in de stad gehouden werd.

De vrouwen waren tehuis bezig met spinnen of voor het avondeten te zorgen en de kinderen, dit spreekt als een boek, waren buiten aan het spelen. Zij hadden wel geen tollers en knikkers, of hoepels en vliegers, maar dat neemt niet weg dat zij zich toch heel goed wisten te vermaken. Want zij waren vroolijk en levenslustig, die zwarte negertjes, en zij merkten het gemis van tollers en knikkers niet.

't Was ook maar goed dat zij ze niet hadden, want waar zouden zij hun speelgoed hebben bewaard! In den broekzak, meent gij? Maar zoo rijk waren ze niet; zij droegen geen broek, zelfs geen pet op het haar dat zooveel geleek op zwarte gekrulde wol; zij liepen geheel naakt, zoodat hunne moeders weinig tijd behoefden te besteden aan het verstellen van hunne kleederen.

Toen het tegen den avond ging, zaten in de schaduw van een boom, die uit de helling van een heuvel was opgegroeid, verscheidene jongens en meisjes in een kring bij elkander. Na lang gespeeld te hebben, stelde één hunner voor nu nog eens een raadseltje op te geven, en daar allen wel verlangden

wat uit te rusten, werd dit voorstel dadelijk aangenomen en zetten zij zich onder dezen boom neder.

Ziet gij daar dien knaap wel tusschen OEOE en JIM, en naar wien ASANO, dat meisje, met zoo gespannen aandacht luistert? Dat is ADSJAI, die even elf jaren telt. Zooals hij daar zit bij zijne speelmakkers kunt gij het wel aan hem zien, dat hij een jongen is van meer dan gewonen aanleg. Zijne levendige oogen, die bij het zwart van zijne huid nog te meer uitkomen, getuigen al genoeg dat hij geen droomer is, en al weet hij, evenmin als de anderen, van schoolgaan iets af, zoodat lezen en schrijven hem onbekende zaken zijn, hij heeft voor zijne jaren een goed oordeel, eene levendige verbeelding en een medelijdend hart.

Op zijn geboortedag, den 17^{en} Juli van het jaar 1809, hadden zijne ouders aanstonds den priester laten komen, om in hunne bijgeloovigheid van hem te vernemen wat er van den kleinen jongen worden zou, en de priester had gezegd dat een groot man uit hem groeien zou, want dat de geest van zijn overgrootvader in hem woonde, die, naar men zeide, heel verstandig moest geweest zijn. Dat was natuurlijk eene leugen van dien priester, maar daar gaf hij niet om; hij loog wel meer, als hij er maar wat meê verdienen kon.

Toen hij nu wat grooter werd, toonde ADSJAI werkelijk veel voor de toekomst te beloven; hij was gezond, sterk, levendig, wel wat licht geraakt maar ook weer gewillig, en hij had iets edels in zijn karakter, waardoor hij al spoedig de lieveling werd van velen, vooral van zijne moeder AFALA.

Die goede moeder! Wat had ze haren jongen lief en wat zorgde zij voor hem, zooals maar eene heidensche moeder zorgen kan. Ja, zij had, behalve hem, ook nog twee dochtertjes, die jonger waren dan ADSJAI, en deze had zij óók lief, heel lief zelfs, en als iemand haar gezegd had, dat zij hare liefde niet al te gelijk tusschen hare drie kinderen verdeelde, zou

zij er wel tegen opgekomen zijn, maar ADSJAI!

Als zij, na het zware dagwerk verricht te hebben, aan haar spinsel zat, en ADSJAI naast haar, en hij zooveel gevatheid openbaarde in de antwoorden, die hij gaf op haar vragen, of in de vragen, die hij zelf tot haar richtte, dan voelde zij iets, wat zij niet onder woorden kon brengen; dan streek zij met hare grove, zwarte handen door zijn dik, wollig haar en zag hem soms langen tijd zwijgend aan, en was dan zoo tevreden.

Zóó gingen eenige jaren rustig voorbij. ADSJAI begon zijnen vader, van lieverlede, aardig in de hand te komen, en daar hij nu dikwijls mee naar het land en naar de markt ging, en den overigen tijd gaarne met zijne speelmakkers doorbracht, kon hij nu wel niet meer zooveel bij zijne moeder zijn, maar hij bleef haar toch altijd kinderlijk gehoorzaam en zij bleef hem liefhebben met al de dweepende liefde van haar hart. Toen kwam er evenwel een zorgvolle tijd.

Gij weet, dat ten oosten van het land, waarin ook Osjogoen, de geboorteplaats van ADSJAI lag, volksstammen woonden, die gedurig met elkander in oorlog waren, en in den laatsten tijd waren zij begonnen ook roof- en strooptochten te houden in de omstreken van Osjogoen. Wild en woest trokken zij rond; roofden wat zij konden; staken de huizen en zelfs geheele dorpen in brand; namen de mannen en vrouwen gevangen en doodden, zonder eenig mededoogen, de kinderen en grijsaards, die niet vlug genoeg loopen konden.

Dit was oorzaak, dat men in Osjogoen voor de toekomst bezorgd begon te worden. Dat wil zeggen, de weerbare mannen niet; zij duchtten geen gevaar en lachten een ieder uit, die aan de mogelijkheid van een vijandelijken aanval geloof sloeg. Zij beweerden maar strak en stijf: „de stad is sterk, onze muren zullen den vijand wel tegenhouden en als dat niet genoeg is, dan zal het slagzwaard onzer soldaten het overige wel doen.”

Maar zóó dachten de ouden, die wat meer hadden beleefd, niet.

Toen het voorttrekken van den roofzuchtigen vijand hunter oore was gekomen, hadden zij bedenkelijk het hoofd geschud, en konden door de snoevende taal der jonge mannen maar niet gerust worden. Ook AFALA, de moeder van ADSJAI, deelde de vrees der ouden van dagen en kon niet meer zoo opgeruimd haar werk verrichten als vroeger. Zij trachtte wel vroolijk te zijn, als haar man van zijn werk tehuis kwam, maar als deze weg was, dan zuchtte zij vaak, en de bezorgdheid groef diepe rimpels op 't voorhoofd.

Zoo gebeurde het, kort vóór wij ADSJAI aantreffen bij de jongens en meisjes onder den boom, dat hij, thuis gekomen, zijne moeder alleen vond, neer gehurkt in een hoek op den grond. Het teenen mandje, dat zij bezig was te vlechten, was haar uit de hand gevallen en dikke tranen rolden over hare wangen. Zij wischte ze niet af, en deed ook geene enkele poging hare tranen te bedwingen, want zij was zeer bedroefd en moedeloos.

Vol medelijden kwam ADSJAI zachtkens nader, drukte zich tegen haar aan, en zeide fluisterend: „moeder, waarom schreit gij zoo?”

Op die zachte aanraking sloeg zij hare oogen op, en terwijl zij haren zoon tot zich neer trok, antwoordde zij met iets trillends in hare stem: „jij daar ADSJAI, mijn jongen; och, ik kan je niet zeggen wat mij scheelt; ik ben wat benauwd; — ik wou maar dat ik nooit geboren was, en jij ook niet, en je zusjes ook niet.”

„Maar moeder” — vroeg ADSJAI zacht, want hij durfde haast niet — „wat is er dan gebeurd; wil iemand ons kwaaddoen?”

„Kwaaddoen! ja dat is het, zij willen ons zeker kwaaddoen; zij willen ons weghalen, en ons van elkander scheiden, en dan verkoopen, en heel ver wegvoeren, en ons dan slaan, en mar-

telen, zóólang, tot onze knieën knikken, en wij dood er bij neêrvallen."

„Wat! moeder, wie willen ons slaan en martelen?" vroeg ADSJAI.

„Dat willen onze vijanden doen — zeide AFALA. Uw vader verzekerde van morgen, dat zij ons niet aandurven, maar ik geloof het wel, zij zullen komen ADSJAI, en dan zullen zij ons verkoopen aan de gevloekte blanken, en wij zullen elkander nooit wederzien nooit maar je moeder zal toch wel de zweepslagen hooren, mijn jongen, die je rug zullen doen bloeden."

Op dit oogenblik hoorden zij voetstappen, die naderden. Haastig droogde AFALA hare tranen af, nam haar mandje op en begon weder te vlechten. Het gesprek was afgebroken, maar ADSJAI kon niet vergeten wat zijne moeder gezegd had. Hij droomde 's nachts van een blanke, die zijne moeder sloeg, terwijl hij haar niet helpen kon, en toen hij 's morgens wakker werd, waren zijn wangen nat.

Het scheen evenwel, alsof de nachtelijke droefheid geene plooi in zijne ziel achtergelaten had. Even frisch en vroolijk als altijd, verrichtte hij het werk, dat zijn vader hem had opgegeven; maar toen hij tegen den avond met andere knapen en meisjes daar zat onder den boom en de beurt aan hem was om een raadsel op te geven, toen vroeg hij: „waar is het land, daar de lucht altijd zwart ziet, en men nooit vroolijk is?"

En de een antwoordde: „bij de zee," en een ander: „in het graf," maar niemand kon het raden en toen zij het allen opgaven, zeide ADSJAI: „dat land is daar, waar de blanken wonen."

„Waarom?" — vroeg JIM — „ben jij er dan geweest?"

„Neen," antwoordde ADSJAI, „maar moeder heeft mij gister verteld, dat onze vijanden, die over de rivier wonen, spoedig

hier zullen komen om ons gevangen te nemen. En als zij ons gevangen hebben, dan verkoopen zij ons aan die blanken, die ons meenemen over de zee om ons dan dood te slaan. En als nu hier de lucht al donker is, als wij kwaad-doen, kan dan, waar zulke menschen wonen, de zon wel schijnen, en kan men daar wel vroolijk zijn?"

„Is het daar dan altijd nacht?" vroeg ASANO.

„Dat geloof ik wel," zeide ADSJAI, want ach, die negerknaap wist niet beter.

II.

Geen Evangelie.

„Is het daar dan altijd nacht?" had ASANO gevraagd, en ADSJAI had „ja" geantwoord, want hij wist niet beter. Nooit was hij onderwezen, en wat hij van de blanken wist of meende te weten, dat kwam hoofdzakelijk neer op dit weinige, dat zij geen zwarte maar eene blanke huid hadden, dat zij ver over de zee woonden, en dat het zeer slechte menschen waren, die veel geleken op booze geesten. Hoe het land der blanken heette; dat ten noorden van Afrika een ander werelddeel lag onder den naam Europa, en dat dit werelddeel beschreven werd, niet alleen door het natuurlijke zonlicht, maar ook daarenboven nog door een Licht, veel lieflijker en heerlijker dan dat van de zon, als zij hoog aan den hemel staat, — daarvan wist ADSJAI niets. Wat zou hij groote oogen opgezet hebben, als hij eens geweten had, dat hier de kinderen op school gaan, om van een onderwijzer schrijven en lezen en rekenen te leeren; of als hij eens eene Zondagsschool had kunnen bezoeken, waar de kinderen luisteren naar wat hun verteld wordt van Jezus, en waar zij zulke heerlijke liederen zingen, en waar gebeden wordt ook om de bekeering van den blinden Heiden.

Maar ADSJAI wist niet wat eene school, en wat een meester,

en wat een Zondagsschool is; en van kinderen, die uit liefde tot de Heidenen wel eens wat uit hun spaarpot geven aan de Zending, had hij ook nooit gehoord. Als hij dat geweten had, zou hij wel betere gedachten van de blanken hebben gekoesterd, maar wat hij van hen hoorde, was altijd kwaad.

Ach, die arme Negers kenden geen Evangelie. Zij wisten niet, dat daar hoog boven de wolken, God woont, Die eenmaal zwoer bij Zichzelfen, dat Hij geen lust heeft in den dood des zondaars. De blijde boodschap, dat Jezus Christus in de wereld gekomen is om zondaren en ook negers zalig te maken, werd hun nooit verkondigd.

De tijding, dat in het land der blanken Christenen waren, die om hunne toebrenging en vrijmaking worstelden bij God, had hen nog niet bereikt; zwart was de nacht van onkunde en bijgeloof, waarin de negers omdoodden, en geen enkele lichtstraal schoot door die donkerheid heen.

Al had AFALA haren ADSJAI nog zoo lief, nooit had zij hem verteld, dat het hart van den mensch van nature boos is, en eerst veranderd moet worden zal men iets goeds kunnen doen en eindelijk den hemel kunnen binnengaan, want de arme vrouw wist er zelf niets van.

Dat wil nu niet zeggen, dat die negers in het geheel geen godsdienst hadden. O neen, maar zij waren afgodendienaars. Zij geloofden wel aan een hoogsten god, die alle dingen geschapen had, maar die god, meenden zij, bemoeide zich niet met de menschen, en daarom aanbadten ze hem niet en brachten hem ook geene offers, want dat gaf niets; hij hoorde hen toch niet. Zij hadden geen last en geen voordeel van hem. En behalve aan dezen god, geloofden zij nog aan eene menigte andere goden, die zij geesten noemden, en die bijna overal inzaten, in boomen en planten; in steenen en ijzer; in heuvelen en muntstukken; in storm en onweêr; in handen en voeten.

Maar helaas! dit geloof bracht hen ook al geen vreugde aan. Het was geen stil vertrouwen des harten, dat hen kalm deed berusten in het lijden, en dat hen met blijmoedigen glimlach om de lippen de donkere toekomst deed tegengaan. Integendeel, dat geloof berokkende hun veel verdriet; want de priesters leerden hen, dat de geesten meestal boos waren op de menschen, en dat zij dus maar vele offers moesten brengen als zij met de geesten bevriend wilden worden. Dat geloofden de menschen, en zij stelden alle pogingen in het werk om met de booze geesten op goeden voet te blijven.

Bij voorbeeld, om zich te vrijwaren voor ongelukken, hingen zij een knoop, of een verroesten spijker, of een steentje, aan een koord om den hals, waarvoor zij aan den priester veel geld moesten betalen. Als iemand ziek was, haalden zij geen dokter, want dien hadden ze niet; maar dan kwam de priester van Ifa, die den lijder heel wat martelde met zijne toovermiddelen, en hem het voorhoofd bestreek met het bloed van een schaap, dat men slachtte, om als dit niet hielp, hem maar aan zijn lot over te laten en hem te laten sterven als een hond. Als een onweder boven de stad losbarstte, gingen allen naar buiten, al was het ook midden in den nacht, en brachten alweer offers aan hunne goden, omdat zij vertoornd waren.

En gaf hun dit alles dan rust en vrede? Ach neen, zij leefden in bestendige vreeze dat de booze geesten hen kwaad zouden doen; in hunnen lijdensbeker proefden zij geen enkelen druppel vreugde, en over hunne graven ruischte niet het woord der vertroosting: „Zalig zijn de dooden, die in den Heere sterven!”

Het was een nare nacht, waarin die negers verkeerden; en de gruwelen, die onder hen bedreven werden, gaan bijna alle beschrijving te boven.

Wij kunnen niet alles verhalen, wat ADSJAI alzoó beleefd had; maar een enkel treurig voorval, dat hij nog onlangs had bijgewoond, kunnen wij niet stilzwijgend voorbijgaan.

Zooals wij u in het vorige hoofdstuk gezegd hebben, waren er in den laatsten tijd slechte berichten gekomen aangaande het toenemend rooven en plunderen van de vijanden, aan de overzijde van de groote rivier. Ofschoon nu de mannen van Osjogoen niet bevreesd waren, omdat zij vertrouwden op hunne soldaten en op de sterke muren hunner stad; achtten zij het toch niet verkeerd, een offer te brengen aan den god des oorlogs, want als deze god vóór hen was, dan waren zij toch altijd zekerder van hunne zaak. Algemeen had men het voorstel, om een slaaf in het naburige bosch op te hangen, toegejuicht, en het duurde niet lang of men was het eens over het slachtoffer, dat gekozen, en over den dag, wanneer het offer gebracht zoude worden.

Toen de morgen van den bepaalden dag kwam, waren alle inwoners reeds vroeg op de been. Helder rees de zon aan den wolkeloozen hemel, en de negers zagen daarin een teeken, dat hunne goden zeer met hun plan waren ingenomen. Allen bejiverden zich, de stad en het bosch, waar het offer gebracht zou worden, te versieren, en toen het afgesproken uur naderde, trokken allen, mannen, vrouwen, kinderen en strompelende grijsaards, naar de markt.

Daar stond, midden op de markt, de arme slaaf. Toen de mannen, die hem moesten halen, hun voornemen bekend maakten, had hij wel erg tegengesparteld; had hij wel gebeden en gesmeekt, dat zij hem toch mochten vrijlaten, maar het baatte niet — hij moest meê, en eindelijk had hij zich in zijn droevig lot geschikt.

Evenals bij ons de slaggers, tegen Paschen, de koeien, die zij slachten zullen, versieren en langs de straten leiden om ze te laten zien, zóó deed men ook met dezen armen slaaf.

Men trok hem — als ging hij ten feeste — een kleed aan van blauw katoen, met rood afgezet; men wond hem een tulband om de slapen van dezelfde stof, en daarna leidde men hem, gevolgd van eene groote schare, door de straten der stad.

Welk een gejubel, toen de stoet eindelijk het bosch bereikte, waar de offerande geschieden zou! Hoe meer het angstzweet afdrupte van het gelaat van dien beklagenswaardigen slaaf, des te wilder werden de kreten. De een verdrong den ander, om zijne angstige blikken te kunnen opvangen; totdat de priesters met hunne bezweringen gereed waren, en het sein gaven om tot de voltrekking van het vonnis over te gaan.

ADSJAI begon te beven, maar zijn vader zeide: „Jongen, je hoeft niet bang te wezen; ze zullen jou niet ophangen, schreeuw maar meê!” — en ADSJAI schreeuwde meê, maar de angst sprak uit zijne oogen. Want zie, daar voerde men den slaaf op eene kleine hoogte onder een boom; de strop van het koord, dat men aan een dikken tak van den boom had vastgemaakt, deed men hem om den hals, — toen stiet men hem van de hoogte af, en terwijl die slaaf daar stuiptrekkend hing tusschen hemel en aarde, ging uit de menigte een vreugdegeschrei op, zóó lang, als zou er nooit een einde aan komen; want nu zouden de goden, zoo meenden zij, wel tevreden zijn, en nu zou hun de overwinning niet ontgaan als de vijanden komen mochten.

Zóó droevig en donker was de geestelijke toestand der inwoners van Osjogoen. Zij riepen tot de afgoden, maar hun roepen was tevergeefs! Zij offerden met onderdrukking van hun gevoel, zelfs menschen aan de booze geesten op, maar het baatte hun niet; zij werden er niet beter maar wel gaandeweg slechter van, en zij ontvingen geen rust, maar bleven onrustig, zonder God en zonder hope in de wereld.

Wat goeds zou er van ADSJAI hebben kunnen groeien, zoo hij daar altijd in dat heidendom en bij die afgoden gebleven ware? Maar God, die zoowel het lot van den zwarten Afrikaan als dat van den blanken Europeaan bestuurt, had anders en beter over hem gedacht. Hij kende ADSJAI, en had besloten hem nog eenmaal te stellen tot een getuige van Zijnen Naam, doch, gelijk Hij veelal de zijnen eerst door de diepte heen naar de hoogte leidt, zoo zou het ook met onzen ADSJAI gaan — eerst lijden, daarna heerlijkheid!

III.

Als slaaf verkocht.

Het is het jaar 1821. In den gloed der morgenzon ligt daar de stad Osjogoen en hare inwoners droomen van geen gevaar. Toch is het nabij. Of, wat beteekent die dikke stofwolk, die daar in de verte opstuift voor eene onafzienbaar groote bende, gewapend met zwaarden, bijlen en pieken, die recht op de stad afgaat? Dat is onraad! Een man, die het heeft bemerkt, terwijl hij buiten de poort aan het werk was, ijlt doodsbleek de stad in, de straten door, en roept met holle stem, uit al zijne macht: „De vijanden! de Mohammedanen! brand! moord!”

Als een donderslag treft allen dit bericht. In een oogwenk zijn alle mannen gewapend bij elkander; de vrouwen ontvangen bevel met de kinderen te vluchten; de poorten worden aan de zijde des vijands gesloten en met kloppend hart wordt de aanval afgewacht. Nog weinige oogenblikken, en — de strijd begint.

De vijanden trekken zich nu eens te zamen, verdeelen zich dan weder over eene groote lengte en vallen met verschrikkelijk geweld op de poorten en muren aan. De pijlen snorren door de lucht en doen menigen krijger in het zand bijten. De Mohammedanen vechten met leeuwenmoed, maar ook de belegerden verdedigen zich met de kracht der wanhoop. Een paar uren wordt alzoo met afwisselende kans gestreden, maar

eindelijk is toch het voordeel aan de zijde der vijanden, die grooter in getal en meer geoefend zijn in den oorlog. Op eens stijgt een vreeselijk angstgeschreeuw op uit de stad; want de poorten bezwijken voor 't geweld. De vijanden dringen naar binnen; zij maaien rechts en links om zich heen; over de lijken der verslagenen rukken zij voorwaarts; de belegerden deinzen terug; de moed ontzinkt, en — na 4 uren hardnekkigen wederstand geboden te hebben, moet men de stad aan de Mohammedanen overlaten.

Verschrikkelijk is het bloedbad, dat thans wordt aangericht! De grijsaards, die niet meer vluchten konden en de zwakken die achtergelaten zijn, worden zonder eenig mededooogen vermoord; de weerbare mannen, die nog overgebleven zijn, gevangengenomen en daarna de gansche stad in brand gestoken, zoodat, als de avond valt, van de bloeiende stad Osjogoen niets, dan eene ruïne meer overig is.

Waar is ADSJAI? In gindsche bosschen, waarheen de vrouwen met de kinderen gevlucht zijn, en waar zij meenen, dat de vijanden niet komen zullen, zit ADSJAI naast zijne moeder en beide zusters, achter kreupelgewas, verscholen. AFALA kan niet nalaten telkens te zuchten: „Heb ik het niet gezegd, dat zij komen zouden?” — maar overigens wordt er weinig gesproken. Met angst in de oogen tuurt ieder door het geboomte naar de stad, of zij ook iets van den strijd kunnen zien en ja, zien zij daar niet de dikke rookkolommen kronkelen ten hemel, ten teeken dat de stad reeds in brand is gestoken?

Toen kreet AFALA, want zij wist, wat er nu volgen zou. En toen eene vrouw, die op den uitkijk had gestaan, het bosch weer insnelde, met het geroep: „Daar komen ze al!” toen was er in den blik, waarmede ADSJAI zijne moeder aanzag, iets, dat wij niet goed weten of het getuigde van wanhoop, of wraak.

Aan vluchten viel niet te denken. In een ommezien hadden de vijanden de vluchtelingen opgespoord, en bonden ze aan elkander met de handen op den rug. Wie zich verzette, of niet vlug genoeg loopen kon, werd op eene dracht slagen onthaald, waardoor velen onderweg bezweken en zoo ging het voort, als schapen, die ter slachting geleid worden, naar het vijandelijke kamp.

Wat moet er in de harten dier arme gevangenen hebben omgegaan, toen zij de rookende stad voorbij trokken! In stomme smart zagen zij om en zochten de plaats, waar zij vele jaren rustig hadden gewoond, — 't was alles verwoest! Een verschrikkelijke nacht volgde! Ondanks de vermoeidheid konden hunne leden toch geene rust vinden, want de gedachte, wat er nu van hen worden zou, en de vraag: „Waar zijn nu onze mannen en vaders?” weerde den slaap uit de oogen.

Den volgenden morgen ging het vroeg weer op marsch, tot zij eindelijk het kamp bereikten, waar de opperbevelhebber zijne tente had opgeslagen, en waar, onder de gevangenen die hier verzameld waren, eene onbeschrijfelijke verwarring heerschte. Want de mannen zochten hunne vrouwen en kinderen, en de vrouwen zochten hare mannen, maar velen moesten de droeve tijding hooren: „Zij zijn niet meer!” Ook de vader van ADSJAI was reeds vroeg in den strijd gevallen, en toen AFALA dit vernam en het haren kinderen mededeelde, toen weenden zij lang en bitter. O, allen weenden en men riep om wraak, en men smeekte om hulp, maar — er was geen helper!

En toch, wat zij nu hadden ondervonden, was nog maar een beginsel der smarten. Toen al de gevangenen in het kamp bijeen waren, begon de verdeling. Het opperhoofd ging de rijen langs, en zocht eerst diegenen uit, die hij als slaven wilde behouden voor zichzelf. Hij kwam ook bij AFALA, die als wezenloos voor zich heen stond te staren, met

hare drie kinderen bij zich. Haar breede schouders en sterke lichaamsbouw getuigden, dat zij geschikt was voor zwaren arbeid, en daar het opperhoofd zulke vrouwen wel gebruiken kon, voegde hij haar op barschen toon toe: „Zeg eens, hebt ge nog meer kinderen, dan hetgeen ge daar op den arm hebt?”

„Ja, massa,” antwoordde AFALA, „deze beiden zijn ook van mij,” en zij wees op ADSJAI en zijne zuster, die zich tegen hunne moeder aandrongen.

„Neem dan dat kleinste meê en volg mij!” zeide de hoofdman.

„Massa, massa, neem ons ook meê” — smeekte het andere zusje, terwijl zij met beide handen zich aan hare moeder vastklemde — maar zij ontving geen antwoord; een dienaar van den hoofdman duwde haar ruw ter zijde, en beval AFALA zich wat te haasten. Nog eenmaal omhelsde de moeder hare beide kinderen; nog eenmaal streek zij haren lieveling door zijn wollig haar — toen ging zij weg en keek niet meer om.

Intusschen stond ADSJAI daar, met een gevoel, alsof hij sedert eergisteren jaren onder was geworden; zijn zusje schreide, maar zijne oogen waren droog; hij kon niet schreien; het hart zat hem in de keel, en hij balde zijn kleine vuist, als broeide er wat in zijn binnenste. Evenwel, zijne gedachte, dat hij zijne moeder nu nooit weer zou zien, werd gelukkig vooreerst nog niet bewaarheid. De meester, die hem en zijne zuster medenam, woonde niet ver van den hoofdman, waardoor zij nog dikwijls in de gelegenheid waren hunne moeder te zien. Zelfs konden zij elkander nog een enkele maal spreken, en al mochten deze oogenblikken dan ook maar heel kort zijn, zij brachten althans nog eenige verzachting in het lijden, zoodat ADSJAI, te meer, daar hij zijne zuster dagelijks bij zich had, zich eindelijk in zijn lot begon te schikken.

Maar ook van zijne zuster werd hij gescheiden, want zijn meester gaf hem aan een ander in ruil voor een paard. Wel kon hij ook nu zijne moeder nog zien en als dit gebeurde,

sprak zij hem gedurig moed in, hoewel haar eigen hart dreigde te breken; maar naarmate alles hem stuk voor stuk ontnomen werd, week de lust van zijn leven en de vroeger zoo vroolijke jongen werd langzamerhand stil en afgetrokken.

Wat deed die goede AFALA veel moeite, om, zoo vaak het maar eenigszins kon, hare kinderen te zien. Voor zichzelf wenschte zij niets liever dan te sterven, maar zij leefde nog voor hare kinderen, en getroostte zich, om hunnentwil, menigen zweepslag. „Het kon nog erger” — dacht zij maar bij zichzelf — „het had ook kunnen wezen, dat zij ons aan de blanken verkocht hadden, en dan ware de ellende nog veel grooter geweest!”

Helaas! — ongeveer een half jaar had deze toestand voortgeduurd, toen zag zij haren ADSJAI niet meer. Alle pogingen om te weten te komen, waar hij zijn mocht, waren vruchteloos; niemand wist haar eenige inlichtingen te verschaffen; ADSJAI was weg, wellicht naar de blanken; nu zou zij hem wel nooit wederzien en zij jammerde: „O, mijn kind, mijn ADSJAI, waarom mocht ik niet eenmaal afscheid van u nemen?”

Die arme moeder; bij menschen vond zij geen deernis en een God, aan Wien zij haren nood kon klagen, kende zij niet!

IV.

Op het schip.

Langs den ongebaanden zandweg, die uit het binnenland naar de Westkust voert, schreed op een vroegen Meimorgen van het jaar 1822 een troep slaven voort, vergezeld van eenige slavenleiders. Het was, voorwaar, een treurig gezicht, wel in staat diep medelijden te wekken voor die ongelukkige negers, die weerloos prijs gegeven aan wat de hebzucht der onmenschelijke slavenhandelaars uitvond, gedoemd waren, hun ijzeren slavenketen, zonder tegenspreken, te torsen.

De meesten onder hen waren krachtvolle mannen, maar ook knapen deelden in dit lot, en voor dezen was de tocht uiterst moeielijk, want, daar zij allen aan elkander vastgebonden, en door de zware regens van de laatste dagen, de weg zeer week was geworden, zakten zij telkens, tot over de enkels, in den modder, en konden maar nauwelijks bijblijven.

Eén van die beklagenswaardigen was ADSJAI. Gelijk hij den vorigen dag wel vermoedde, toen hij een slavenhandelaar het huis van zijnen meester had zien binnengaan, zóó was het geworden; hij was weder verkocht. Tegen den avond had zijn meester hem uitgezonden om een boodschap te doen, maar nauwelijks had hij het erf verlaten, of hij werd aangegrepen en naar eene hut weggesleept, waar hij, met de andere slaven, die opgekocht waren, den nacht moest doorbrengen.

Langen tijd lag hij daar op den grond te snikken, denkende aan zijne lieve moeder en zusters, van wie hij zoo wreed werd gescheiden, doch ten laatste, door droefheid overmand, viel hij in eene lichte sluimering. In zijn droom verscheen hem zijne moeder, maar o, hoe geheel anders nu, dan zooals hij haar in den laatsten tijd had gezien. De vreugde blonk haar op het aangezicht; zij huppelde als op de maat van de muziek, en zij zong een lied, waarvan hij evenwel maar alleen het slot van elk vers kon verstaan, dat zij telkens met eenige verheffing van stem uitjubelde:

„Toen viel mijn keten mij af.”

Helaas, het was maar een droom en die droom was een leugen. Neen, ADSJAI had zijn lijdensbeker nog niet leeg; het bitterste lag nog op den bodem en ook dit moest worden uitgedronken.

Met de eerste schemering werd hij uit zijn zoeten droom tot de akelige werkelijkheid teruggebracht, en weinige oogenblikken later was de stoet reeds op weg. Waar ging het heen? Dat wist ADSJAI niet; wat maakte het ook uit; het was toch overal eenzelfde lijden. Toen zij het huis voorbijtrokken, waar zijne moeder woonde, durfde hij niet vragen of hij haar nog eenmaal mocht zien, want een andere knaap die even te voren eenzelfde verzoek had gedaan, had tot antwoord eenige harde slagen met de karwats gekregen, en ADSJAI dacht: „Ik zal mij die slagen maar besparen; het geeft toch niet.” Hij vergenoegde zich daarom, met slechts een schuinschen blik naar het huis te werpen, tegelijk binnensmonds zeggende: „dag moeder!” en ging toen zijn Egypte der harde dienstbaarheid te gemoet.

Na een afmattenden tocht van verscheidene uren, kwamen zij eindelijk in eene stad, waar halt werd gehouden. Dat was goed ook, want, zoo de tocht nog langer had moeten duren, zou ADSJAI, die door en door vermoeid was, wellicht spoedig be-

zweken zijn. Kreeg hij dan nu wat rust voor zijne afgetobde leden? Och neen, want wie dacht er aan, dat ook een slaaf wel wat rust noodig zou hebben?

In de stad, waar zij aangekomen waren, was eene slavenmarkt; ADSJAI werd met de anderen daarheen gevoerd, en daar stonden zij, te kijk en te koop, evenals op onze markten het vee. Het duurde maar even of daar kwam al een kooper aan; hij bekeek ADSJAI van onder tot boven, sprak met den eigenaar over den prijs, die wel wat hoog scheen te zijn, doch na eenig loven en bieden werd de koop gesloten, en ADSJAI was weer het eigendom van een ander. Zoolang de markt duurde werd hij opgesloten in een vunjige hut, en toen ging het weer voort; altijd maar voort; nu eens wat rechts; dan eens wat meer links; nu eens over vlakten; dan over bergen; dan weer door bosschen, maar altijd naar het Westen, tot eindelijk de kust was bereikt en ADSJAI verwonderd was over zichzelf, dat hij niet onderweg gebleven was. Alweder — o, het is een eentonige geschiedenis, die lijdensgeschiedenis van ADSJAI, maar is zij daarom minder welsprekend? — alweder werd hij naar de markt gevoerd en te koop aangeboden. En, terwijl hij daar stond, en het hem was in die groote stad met hare vele duizende inwoners, als had hij een benauwenden droom, daar viel hem op eens zulk een schrik op het lijf, dat hij een luiden gil gaf, hetwelk toch geen andere oorzaak had, dan dat een blanke op hem afkwam, en ADSJAI had nog nooit een blanke gezien. Hij beefde over al zijne leden als een blad aan den boom, want hij dacht dat nu zijn einde wel nabij zou zijn, en toen de blanke Portugees, die het met zijnen eigenaar over de koopsom eens werd, hem eens duchtig in den arm kneep, en hem eenige vloeken toeduwde, waarvan hij de beteekenis niet, maar de strekking toch wel begreep, toen werd het met de verlegenheid van onzen jongen slaaf

nog al niet beter. Was het wonder? Pijlsnel vloog hem door de gedachte, wat zijne moeder hem van de blanken verteld had, en ook op hetzelfde oogenblik had hij al berekend, dat hem nu niets anders te wachten stond, dan over de zee gevoerd en doodgemarteld te worden. Was hij op wat vriendelijker toon toegesproken, zijn angst zou ongetwijfeld niet zoo groot zijn geweest, maar hij werd behandeld als een stuk vee, neen, nog minder, want het greintje medelijden, dat nog voor het vee wordt gevoeld, bestond niet voor een slaaf, die niet eens als een dier, die maar voor een ding werd geacht. Voor ADSJAI geen traan; geen deelneming; geen woord van opbeuring en troost; alles wat hij ondervond was ruwheid, wreedheid, terging, en zoo hij maar even zich verzette of tegensprak, dan was de zweep gereed, hem tot kruipende onderwerping te brengen.

Wat voelde hij zich vermoeid, toen hij geboeid, met een ijzeren ring om zijn hals, en met andere jongens en mannen, vastgeklonken aan een keten van 36 voet lang, daar in de slavenbewaarpaats lag te wachten op het schip, dat hen over de zee voeren zou! Vermoeid was hij naar het lichaam, maar ook benauwd en bedroefd naar den geest, nu alle hoop op bevrijding voor goed was afgesneden, en zijne lieve moeder, naar wie hij meer dan ooit verlangde, zoo verre was. En zoo lag hij daar — niet slechts één dag; niet maar ééne week; niet ééne maand, maar volle vier maanden in eene stinkende schuur, met schraal voedsel en eene akelige toekomst voor oogen. Vier maanden, waarin zijne boeien niet werden losgemaakt, en de keten niet werd afgenomen, en de ring zijn teederen hals al spoedig had opengereten. Vier maanden, waarin hij elken morgen naar den avond, en elken avond weer naar den morgen wenschte; waarin de uren hem omkropen als waren het dagen, en waarin hij zooveel leed, dat elke pen weigert dit te beschrijven. Vier maanden! — Toen

kwam, midden in den nacht, de handelaar weer; toen eerst werd zijn keten losgemaakt, en toen nam deze ellende een einde, maar om na weinige oogenblikken door nog droeviger ellende te worden vervangen.

In groote haast werden de slaven naar den oever gebracht; in booten geladen, en daarmede overgebracht naar het schip, dat voor de kust ten anker lag. Wat huiverde ADSJAI, toen hij die breede zee voor zich zag, met hare hooggaande, schuimende golven; doch tijd om daar lang bij stil te staan werd hem niet gegund, want nauwelijks waren de slaven aan boord of zij moesten, door een kleine opening, in het ruim afdalen, en dáár, man tegen man, op den rug gaan liggen. Zoodra was de lading niet binnen, of het schip lichtte het anker; de zeilen werden geheschen en daar ging het over den waterspiegel voort.

Aan den buitenkant had het schip wel een vroolijk aanzien; het danste luchtig over de baren, als droeg het een last, waarop het trotsch wezen mocht, maar daarbinnen heerschte eene onbeschrijfelijke ellende. Als gij u toch indendt, dat, ten gevolge van de schommeling van het schip, alle slaven zeeziek werden; dat de ruimte, waarover ieder beschikken kon, zóó beperkt was, dat zij zich nauwelijks konden omkeeren; dat zij in de eerste dagen evenmin versche lucht als eten kregen; en dat zij daarbij leefden in de onderstelling, dat zij spoedig één voor één door de blanken zouden worden opgegeten, dan zult gij kunnen begrijpen, dat die arme slaven liever op hetzelfde oogenblik wilden sterven, dan ééne ure langer te leven.

O, ADSJAI was zoo doodsbenauwd; hij kermde en wrong zich, en riep om zijne moeder — en daarboven op het dek wandelde de gezagvoerder van het schip heen en weder, en hij hoorde wel dat gekerm, maar hij gaf er niet om; neen, hij gaf er niet om, want het waren immers maar slaven.

Slavernij!..... welk een gruwelijk monster zijt gij. Aan millioenen bij millioenen hebt gij het dierbaarste ontnomen, wat zij hadden, dat is: de vrijheid; gij hebt hen geperst, zóó lang en zóó zwaar, tot de tranenbron was opgedroogd, en de borst geen kreet meer kon uitbrengen; gij hebt wonden geslagen, waarvoor geen balsem te vinden was; gij hebt uwe slachtoffers vernietigd en tot dieren verlaagd; slavernij.... gij zijt uit den duivel!

V.

Eene dubbele bevrijding.

Twee dagen had ADSJAI met de andere slaven, in het ruim van het schip doorgebracht, aan allerlei ellende ten prooi, toen zij eensklaps eene buitengewone drukte hoorden op het dek. Het was een gedraaf en geschreeuw, dat u hooren en zien zou vergaan; de kapitein bulderde boven alles uit en keek met woedenden blik naar één punt, ver in zee. Wat hij daar dan zag?

O, hadden de slaven geweten, wat er op komst was, zij zouden ongetwijfeld, al waren zij halfdood, nog kracht hebben gevonden om een lied der bevrijding aan te heffen. Want hun geschrei was opgeklommen tot in de ooren van Hem, Dien zij niet kenden, maar Die den verdrukte recht doet en den verdrukker verbrijzelt, en de ure was geslagen, dat Hij deze gevangenen uit hunnen somberen kerker verlossen wou. Hoe Hij dit deed?

Een paar engelsche oorlogsschepen kruisten daar langs de kusten, met het doel, om elk slavenschip, dat zij ontmoetten, te bemachtigen en aan de slaven hunne vrijheid weder te geven. Op het ééne schip „de Myrmidon” geheeten, was de menschlievende HENRY LEEKE, kapitein, aan wien reeds menige slaaf zijne redding te danken had. Geruimen tijd had hij door

zijn verrekijker over de zee getuurd, of hij niet ergens een schip ontdekken kon, toen hij eensklaps uitriep: „Mannen, daar is er een!” Dit bericht bracht onder zijne manschappen groote vreugde; oogenblikkelijk werd aan het andere oorlogsschip geseind; alle zeilen werden bijgezet, en als een pijl uit den boog, vloog nu de Myrmidon over de wateren voort. Zoodra had de kapitein van het slavenschip niet bemerkt, dat het op hem gemunt was, of hij wendde zijn schip en trachtte zijnen vervolgers te ontkomen; doch tevergeefs! De Myrmidon won met elk oogenblik, en na een korten strijd, haakten de matrozen onder een donderend hoera! den slavenhaler aan het oorlogsschip vast. Kapitein LEEKE en zijne manschappen stapten met getrokken zwaard op het slavenschip over; sloegen den eigenaar in boeien; openden daarna de luiken, en gaven aan de bevende gevangenen bevel op de oorlogsschepen over te gaan.

ADSJAI met nog een anderen jongen kwamen bij kapitein LEEKE aan boord, de overigen bij den anderen Engelschen kapitein.

Dat was eene heerlijke uitkomst voor die uitgeteerde slaven, zou men zoo denken. En ja, het eerste gevoel dat ADSJAI bezielde, was ook dat van vreugde. Als een uitgehongerde wolf vloog hij op de vruchten aan, die daar zoo uitlokkend voor het grijpen lagen op het dek, maar toen hij van zijn eerste verwarring een weinigje bekomen was, en zijne maag hem niet meer zoo pijnigde, kreeg de vrees weer de overhand. Want, daar hij de kanonskogels, die vooraan waren opgestapeld, aanzag voor de schedels van menschenhoofden, en de stukken spek, die in den mast hingen, voor menschen-vleesch, becroop hem opnieuw de angst, dat de blanken hen zouden opeten. Had hij nu maar de Engelsche taal verstaan, dan zou hij al heel spoedig begrepen hebben, dat die blanken heel andere gedachten hadden, maar hij verstond

hen niet en sloop daarom angstig weg in een hoek, om te wachten op de dingen, die er nu gebeuren zouden.

Toen alles weer in orde en de kapitein zijne verdere bevelen gegeven had, wilde hij eens met de beide negerknapen kennis maken. Hij ging naar hen toe en trachtte hen aan het praten te brengen, maar of hij hen ook al zoo vriendelijk mogelijk aansprak, het baatte niet, hij kon er geen woord uit krijgen. Want, daar zij niet verstonden, wat de kapitein zeide, meenden zij, dat hij hen vermoorden wilde, en zij rilden over heel het lijf, en durfden niet tot hem opzien.

„Daar moet toch een einde aan komen,” dacht de kapitein; hij haalde wat brood met eenige vruchten; zette ze voor hen, en in de meening, dat zij wel spoediger gewend zouden worden, als zij alleen werden gelaten, ging hij zelf weg. En werkelijk dit middel hielp. Uit de woorden van den kapitein hadden zij niets kunnen opmaken, want die verstonden zij niet, maar uit zijne daden begonnen zij langzamerhand te begrijpen, wat er met hen gebeurd was. Met groote oogen zagen zij nu eens elkander aan en dan weer naar de spijsen die voor hen stonden; ten laatste scheen het alsof beiden een licht opging; zij begonnen te eten, en toen de kapitein na een poos terugkwam, zag hij, dat de angst uit hunne oogen en dus ook de grootste vrees uit hun binnenste, weg was. Nadat hij hen nu eens flink had laten reinigen, nam hij hen mede, om hun het een en ander van het schip te laten zien, waardoor hij gaandeweg meer hun vertrouwen won; en toen zij even daarna, door het vriendelijk gezicht van den kapitein aangemoedigd, zijne mooie kajuit binnentraden, begreep ADJAI ten volle dat er ook goede blanken in de wereld waren en dat hij in de handen van zulke goede menschen gevallen was.

Den eersten dag kon hij evenwel nog niet recht vroolijk zijn; de overgang van lijden tot verlossing was te plotseling

en te groot; maar o, gij hadt hem den volgenden dag eens moeten zien, toen hij, na heerlijk geslapen te hebben, weer op het dek verscheen en de matrozen hem vriendelijk toelachten. Hij sprong en danste en zong en liep den geheelen dag den kapitein achterna, als om hem dankbaarheid te betuigen voor zijne bevrijding. Zóó vlogen de dagen, als in een schoonen droom voor onze beide negerknapen voorbij. Wel had ADSJAI zijne moeder en zijne beide zusters niet vergeten, en zag men hem nog gedurig in somber gepeins verzonken, terwijl dan dikke tranen over zijne wangen rolden; maar het nieuwe leven, de frissche zeelucht en de toegenegenheid van den kapitein en van al het scheepsvolk, deden hem zóó goed, dat hij er al spoedig veel beter begon uit te zien, en hij zijne opgeruimdheid van vroeger wederkreeg.

Twee maanden waren sedert hunne bevrijding verloopen, toen de kapitein koers zette naar Sierre Leone, eene kolonie voor vrijgelaten slaven op de westkust van Afrika, om aldaar de beide negerknapen aan wal te zetten. Dit beviel ADSJAI maar weinig. Veel liever was hij op het schip gebleven om zijn leven lang den kapitein te dienen, maar toen deze hem beduidde, dat dit niet ging, en hij aan de kust een groote menigte vrijgemaakte negers zag, die bij de aankomst van het schip een oorverdoovend gejubel aanhieven en hem een vroolijk „welkom!” toeriepen, in zijn eigen taal — toen nam ADSJAI gewillig en met tranen in de oogen, afscheid van zijn edelen redder en vriend. O, wat was het hem wonderlijk te moede, toen hij, zonder boeien of kluisters aan wal stapte; van de negers die hem omringden, allerlei verhalen hoorde van de goedheid en vriendelijkheid der Engelschen, en in optocht door de straten der stad werd geleid.

„Is het wel waar?” — zoo vroeg hij zichzelven telkens af — „ben ik nu werkelijk vrij? Zullen die handen nu nooit meer slavenwerk behoeven te verrichten? Zal mijn rug nooit

meer, tot bloedens toe, worden gegeeseld? Zal ik nu altoos kunnen doen wat ik wil, en zullen die Engelsche blanken voortaan ook vriendelijk blijven jegens mij?" Ja, ADSJAI, gij zijt vrij; geen keten wacht u meer; uwe slavernij heeft een einde; uw zuchten heeft uit — maar toch!..... Ach, hij juichte wel en gevoelde zich zoo gelukkig, dat hij dacht nu nooit meer te kunnen schreien, en waarlijk, er was ook wel reden voor hem, om blijde en dankbaar te zijn, maar hij wist niet, dat nog eene andere, veel knellender keten hem omklemde. Die keten namelijk, die zelfs niet door den sterksten mensch, die alleen door God kan verbroken worden, wij bedoelen de keten der zonde, en zou het goed met hem worden, dan moest ook deze hem nog worden afgenomen, want wat baatte het hem nog veel of hij al vrij was naar het lichaam, zoo hij gebonden bleef naar de ziel. Maar gelukkig, ook dit had de Heere reeds voor hem voorzien. Hij bestuurde het alzoo, dat ADSJAI te Bathurst, eene stad, meer noordelijk aan zee gelegen, werd opgenomen in het huis van een vromen catechiseermeester, die al spoedig veel van onzen negerknaap hield en alle zorg besteedde aan zijne opvoeding. Dat was, zooals te begrijpen valt, geene gemakkelijke taak. In de eerste plaats kende ADSJAI de taal niet van dit land en dit veroorzaakte reeds vele moeilijkheden; dan wist hij hoegenaamd nergens van, want hij had nooit school gegaan en eindelijk was hij door de droevige ondervindingen gedurende zijn slavendienst, eenigszins achterdochtig en wantrouwend geworden.

Maar al deze bezwaren hoopte zijn brave weldoener, met Gods hulp te overwinnen. Hij deed hem op school, waar ADSJAI, wien het aan leergelust en vermogens niet ontbrak, het al gauw zoover bracht, dat hij tamelijk goed lezen en schrijven kon, en ofschoon hem het spreken in de vreemde taal natuurlijk nog al veel moeite kostte, — ook dit kreeg

hij ten laatste in zijne macht, en nu kon met zijne geestelijke verzorging een goed begin worden gemaakt. Een heerlijke tijd brak daarmede voor ADSJAI aan! O, wat vond hij die geschiedenissen mooi, welke de catechiseermeester hem uit den Bijbel vertelde; wat dronk hij de woorden in, als deze hem sprak van Jezus, die op aarde gekomen was om zondaren zalig te maken; om slaven, niet slechts lichamelijk maar ook geestelijk te bevrijden, en hoe Hij daarvoor zoo bitter geleden had in den hof van Gethsemané en aan het kruis op den heuvel Golgotha! Hoe geheel anders was dit, vergeleken bij hetgeen zijne ouders hem hadden geleerd van geesten, die schier altijd najverig en boos op de menschen waren! Wat kon zijn oog weer, evenals vroeger, schitteren, wanneer hij met de kinderen van den meester alleen was en hij hun dan vertelde van zijn land, van zijne moeder en zusters en van het lijden, dat hij al geleden had, en zij hem wederkeerig vertelden van hetgeen zij wisten uit Gods Woord!

Wel begreep ADSJAI in den beginne lang niet alles wat hem van den Heiland werd medegedeeld; wel maakte hij soms opmerkingen, die bewezen, dat hij nog veel leeren moest en riep hij soms midden in het gesprek uit: „O, massa, massa, laat mij toch Jezus eens zien!” — maar hij maakte toch zeer snelle vorderingen, en de Hcere geliefde het onderwijs van zijnen dienstknecht zoodanig te zegenen, dat ADSJAI, toen hij vijf jaren bij hem in huis was geweest, eenvoudig maar vrijmoedig, belijdenis deed van zijn geloof in Jezus Christus als zijn Zaligmaker, en hij door den doop in de Christelijke Kerk werd opgenomen.

Welk een blijde dag dit voor den catechiseermeester was, behoeven wij wel niet te zeggen; maar wie zal de vreugde beschrijven, die ADSJAI gevoelde, toen hij in de kerk, te midden eener groote schare nederknielde, en het water des Doops in den naam van den Drieëenigen God op zijn voor-

hoofd druppelde, waarbij hem den nieuwen naam gegeven werd van: „SAMUEL CROWTHER?”

„Nu vrij!” — zóó juichte hij, toen hij van de plechtigheid weder tehuis kwam — „nu naar ziel en lichaam vrij! Vroeger een slaaf, arm en ellendig; ik kende geen God; wist niet van zonde; had nooit van den Heiland gehoord — nu ken ik Hem; nu weet ik dat mij de zonden vergeven zijn en nu reis ik ook naar den hemel; o, hoe gelukkig, ik kan het niet uitspreken!”

Ja, nu was ADSJAI vrij; in dubbel opzicht was hij vrijgemaakt. God had eerst de keten om zijne handen, daarna ook de boeien zijner ziele verbroken; was het wonder, dat ADSJAI eene vurige begeerte gevoelde, om nu ook zelf aan andere negers, die nog in slavernij en afgodsdienst leefden, dien Heiland te prediken, die hem had verlost?

VI.

Twee gelukkige dagen.

Een tijdperk van 17 jaren gaan wij voorbij, om in den geest getuige te zijn van een indrukwekkend tooneel, dat op een Zondag in Januari van het jaar 1844 plaats greep te Freetown of Vrijstad, eene stad, ten zuiden van Bathurst, gelegen aan de zee. Ondanks de heerlijke sabbathsruste, heerschte er toch eene ongewone drukte in deze stad. Niet, dat de menschen zich aan hun werk begaven of handel dreven, volstrekt niet, de inwoners van Freetown waren stipt op den Zondag en toonden, dat zij het gebod van zes dagen arbeiden en één dag rusten, zeer goed verstonden. Maar heden zag men buitengewoon veel menschen van verschillende kanten samenkomen in een groot gebouw, en als wij met hen binnentreden, bemerken wij aan alles, dat wij ons in de kerk bevinden. Daar de kerk, nog eer het uur der godsdienstoefening geslagen is, reeds eivol is, moeten wij aan den ingang blijven staan, maar kunnen vandaar dan ook het best de menigte in oogenschouw nemen. De meesten van die zich hier bevinden zijn negers, op wier gelaat te lezen staat, dat er iets bizonders gebeuren zal; iets, waarnaar zij met vreugde verlangen en als wij weten wat dat is, zal ons die geestdrift zeker niet verwonderen.

Gij moet dan weten, dat het vandaag voor de eerste maal zal zijn, dat zij het Evangelie zullen hooren verkondigen in

hunne eigene taal. Tot hiertoe werd voor hen altijd in het Engelsch gepredikt, waarbij, zooals licht te begrijpen is, veel hun ontging van wat de prediker sprak; maar nu zal dat anders worden, de blijde boodschap zal hun nu worden gebracht in de taal der negers, en wat de vreugde nog verhoogt — zij zal ook door een neger verkondigd worden. Wie die bevoorrechte neger wezen mag? Zie, daar komt hij aan! Hij bidt; hij beklimt den kansel en als hij zijne blikken even laat rondweiden, dan verhoogt het gezicht dier opgedrongen schare blijkbaar de ernstige stemming, waarin hij verkeert. Herkent ge hem reeds? Het is ADSJAI SAMUEL CROWTHER, wien heden voor de eerste maal, het groote voorrecht te beurt valt, van het Evangelie te mogen verkondigen aan zijne landgenooten, die met hem door de Engelschen zijn bevrijd geworden. Aller oogen zijn op hem gericht; eene diepe stilte heerscht in de vergadering. Na een eenvoudig gebed, waarin hij zijne ontroerde ziele voor den Heere heeft uitgestort, begint hij te spreken over de menschwording van den Zoon van God. In het begin schijnt hij soms moeite te hebben om zijne woorden te vinden, maar hoe verder hij komt, des te sneller vloeien hem de woorden van de lippen. Met onverdeelde aandacht en hartelijke instemming wordt zijne rede aangehoord; tranen van dankbaarheid ontspringen uit menig oog en ook de prediker zelf schijnt maar nauwelijks zijne aandoening te kunnen bedwingen. „Lieve vrienden” — zoo roept hij aan het slot zijner rede uit — „ik ben aan het einde. Ik heb tot u gesproken van den Zoon van God, die mensch geworden is om zondaren gelukkig te maken. Vroeger wisten wij daar niets van. Toen bogen wij onze knieën in het afgodshuis en onze landgenooten, die achtergebleven zijn, buigen ze daar nog, tot stram wordens toe. Maar gij allen weet, dat die afgoden ons niet konden helpen. O neen, dat kan Hij alleen, over Wien ik u heden gespro-

ken heb. Hij heeft ons uit de handen der slavenhandelaars gered en onze boeien losgemaakt. Hij kan ons ook uit de slavernij der zonde verlossen en den vrede tusschen God en onze ziele herstellen. Ik weet, sommigen uwer hebben dat reeds, door genade, ondervonden en verheugen zich in eene dubbele bevrijding, maar indien er in deze vergadering nog zijn die dit niet kennen, o dan wenschte ik, dat zij heden zich allen tot den Heiland mochten wenden. Niemand zegge: „Ik ben zwart”, de Engelschen hebben daar niet op gezien, toen zij uitgingen om ons te bevrijden; ook Jezus ziet daarop niet. Niemand zegge ook: „Ik ben niets waard!” want dat is voor Jezus geene verhindering om iets van u te maken. Ik zelf was ook niets waard en Hij heeft mij toch tot een prediker van de blijde boodschap gemaakt. O, gaat dan tot Hem; zijn bloed reinigt van alle, alle zonden; bidt, dat Hij ons allen zalig make, en dat Hij ook onze ongelukkige landgenooten verlosse. Ke oh sjee! Ke oh sjee! Zoo zij het! Zoo zij het!”

Aan den avond van dien dag knielde ADSJAI SAMUEL CROWTHER in zijne kamer neer; hij gedacht in een vurig dankgebed de genade, die hem bewezen was, en schreef in zijn aanteeckenboek: „De dag van heden is voor mij een der gelukkigste dagen mijns levens geweest. Gode alleen de eer!”

Wij kunnen ons de dankbare stemming van ADSJAI zeer goed begrijpen, want o, hoe wonderlijk toch had de Heere hem geleid, wat had Hij alles ten beste gekeerd! Maar nu hij dan zelf den Heiland had leeren kennen en prediker van het Evangelie geworden was, bleef hem nog deze begeerte over, dat hij dit Evangelie nog eens verkondigen mocht in hetzelfde land, waar hij vroeger als slaaf had verkeerd. Meermalen had hij dezen wensch aan den Heere bekendgemaakt, doch een tijdlang scheen het alsof dit de wil des Heeren niet was. Eindelijk evenwel, 23 jaar na de verwoesting van de stad Osjogoen, en dus een jaar nadat wij hem te Freetown voor

't eerst hebben zien optreden, werd ook deze bede verhoord.

Tegelijk met een Zendeling werd hij, ofschoon nog niet tot Leeraar geordend, uitgezonden om in zijn vaderland de blijde boodschap des heils bekend te maken en van de gebeden veler vromen verzeld, scheepte hij zich, met zijne vrouw, tot de zendingsreis in. Met zijne vrouw?

O ja, dit hebben wij nog vergeten te zeggen. Toen ADSJAI te Bathurst op de schoolbanken kwam, vond hij daar — welk eene vreugde! — ook zijn vroeger vriendinnetje ASANO weer, met wie hij in Osjogoen zoo dikwijls had gespeeld en die zoo gehuiverd had toen hij van de blanken vertelde. Welnu, de genade welke de Heere aan ADSJAI bewezen had, verheerlijkte hij ook in ASANO. Zij ook had de bitterheid der slavernij ondervonden, maar na verscheidene malen verkocht te zijn was zij evenzeer door de Engelschen vrijgemaakt, en de Christelijke opvoeding, welke zij daarna genoot, werd haar niet minder ten zegen, zoodat ook zij Jezus lief kreeg en blijken gaf van oprechte bekeering. Later trad zij met haren vroegeren speelmakker in het huwelijk, en zoo stapte dan SAMUEL CROWTHER met zijne SUZANNA — zooals zij na haren doop genoemd werd — aan boord, terwijl de vreugde op beider aangezicht blonk, bij de gedachte, dat zij nog eens dezelfde plaats zouden wederzien, waar zij hunne jeugd hadden doorgebracht.

Ongelukkig kregen zij onderweg een oponthoud, dat anderhalf jaar duurde. Dit was wel eene teleurstelling voor hen, maar het ontmoedigde hen toch niet. CROWTHER gebruikte dezen tijd om den Bijbel in zijne moedertaal over te zetten, en toen de Augustusmaand kwam van het jaar 1846, toen werd hun brandend verlangen vervuld en zetten zij den voet op vaderlandschen grond.

Ach, nòg waren allerwege de sporen te zien van de verwoesting, welke door de vijanden van vroeger was aangericht. Niets hadden zij gespaard; geen huis was staande ge-

bleven; zij hadden alles verbrand; maar de menschen, die hun ontkomen waren, hadden, na zich eerst langen tijd in eene rotskloof verborgen te hebben gehouden, een nieuwe stad gebouwd, die den naam Abbeokoeta droeg en thans 100.000 inwoners telde.

Hoe popelde het hart van ADSJAI, toen zij de poorten dezer stad binnengingen en honderden hun het welbekende: akoe, akoe! welkom, welkom! toeriepen. Onrustig zocht zijn oog onder de schare of er ook iemand bij was, die hij onder duizenden zoude herkend hebben; maar hij scheen niet te vinden. Wel vond hij vele bekende gezichten en kon hij zich van sommigen nog flauw iets herinneren, maar neen, wie hij van allen het vurigst begeerde te zien, was er niet. Toch moest zij er zijn, want men had hem reeds in het oor gefluisterd, dat zij nog leefde. „Wie?” vraagt gij misschien. Maar neen, dat vraagt gij niet meer; gij hebt reeds aan het kloppen van ADSJAI's hart gevoeld, dat hij zijne moeder zocht. Ja, zij leefde nog, AFALA, die goede moeder, die zoo meedoogenloos wreed van haren lieveling gescheiden was; maar zij was niet onder de menigte, die ADSJAI, bij zijne aankomst, kwam verwelkomen. Zij woonde een eindweegs buiten de stad, met hare twee dochters, de beide zusters van ADSJAI, en toen men haar berichtte dat haar zoon was wedergekomen en dat hij zich te Abbeokoeta bevond, ging het haar als JAKOB; haar hart bezweek, want zij geloofde hen niet. Al te lang had zij om haren zoon getreurd, dan dat zij dadelijk dit bericht aannemen kon. Maar toen ADSJAI, die, wegens zijne drukke bezigheden zelf de stad niet verlaten kon, een bode tot haar zond om te vragen of zij toch haastig wilde komen, toen werd ook haar geest levendig en zij zeide: „Het is genoeg; mijn zoon ADSJAI leeft nog; ik zal gaan en hem zien, éér ik sterve!”

Daar kwam zij dan den 21sten Augustus aan. Toen zij de

kamer binnentrad, bleef zij eenige oogenblikken stilstaan en zag haren zoon met strakken blik aan, bevend over al hare leden. Eindelijk kon ADSJAI het niet langer uithouden. Hij stond op; liep naar zijne moeder toe; omhelsde haar lang, zeer lang, en nu rolden ook groote tranen langs hare magere wangen. Roerend was het zien, hoe zij zijne handen vasthield, en met van aandoening trillende stem hem nog eens weer noemde bij die welbekende namen, waarmede zij hem genoemd had, toen hij nog kind was op haren schoot. „ADSJAI, mijn jongen” — zeide zij ten laatste — „het is nu 25 jaar geleden dat ik u voor de laatste maal zag. O, wat heb ik gezocht en wat heb ik geweend, toen ik u nergens vond. Ik wou zoo gaarne sterven, maar ik mocht niet. Ik werd verkocht van den een aan den ander, en menige stok is op mijn rug stukgeslagen, maar o, dat is niets, dat is alles niets; wij zijn nu vrij en hebben elkander weer; als ik nu maar bij u blijven mag”

„Ja, moeder,” zeide CROWTHER, „gij zult bij mij blijven.”

En zij bleef bij hem, nog verscheidene jaren, waarin ook zijne zusters met hare kinderen hem dikwijls kwamen bezoeken. Tot zijn groote smart evenwel had ADSJAI reeds zeer spoedig bemerkt, dat zijne moeder nog aan den dienst der afgoden had vastgehouden. Het was daarom zijne dagelijksche zorg haar met het Evangelie van Jezus Christus bekend te maken; vurig bad hij om haar behoud, en de Heere nam ook dit gebed aan, zoodat hij er den 5^{den} Februari 1848 getuige van mocht zijn, dat zijne moeder den heiligen Doop ontving.

Nog 36 jaren bleef zij bij hare kinderen, ADSJAI en ASANO, inwonen en toen zij eindelijk tot hoogen ouderdom geklommen, het tijdelijke met het eeuwige verwisselde, vreesde zij niet meer, maar ging met een juichtoon op de stervende lippen, den hemel in en is nu voor eeuwig van alle lijden verlost.

VII.

Nog een woord.

Wij kunnen deze geschiedenis niet eindigen, zonder nog eene enkele ontmoeting te hebben medegedeeld, welke plaats had tusschen twee mannen, die, hoe kort hun omgang ook was geweest, elkander toch zeer lief hadden gekregen. Toen ADSJAI SAMUEL CROWTHER vijf jaren het Evangelie des kruises in zijn Vaderland verkondigd had, en hij blijken had gegeven van oprechte godsvrucht niet alleen, maar ook van grondige kennis, werd hij naar Engeland geroepen, om als leeraar geordend te worden. Op Vrijdag, den laatsten October 1851, knielde hij daartoe in het gebouw van het Kerkelijk Zendinggenootschap neer. Ten aanschouwe van eene groote menigte belangstellenden, werd hij tot zijn ambt als leeraar van Afrika ingewijd, en toen de plechtigheid bijna was afgelopen trad een man op hem toe, die, hem de hand gevende, vroeg: „Kent gij mij nog?” — CROWTHER zag den vreemdeling aan, zeide haastig: „Ja zeker!” en begon daarna luide te weenen van blijdschap. Want de man, die daar voor hem stond, was niemand anders dan de edele kapitein HENRY LEEKE. Negenendertig jaren waren voorbij gegaan, sedert ADSJAI door hem te Sierre Leone aan wal was gezet, maar al die jaren hadden de gelaatstreken van zijnen redder en vriend

niet uit zijn geheugen kunnen wisschen. Met warmte drukten zij elkander de hand en CROWTHER zeide: „Zie eens, kapitein, wat Gods genade van een armen slaaf heeft gemaakt!”

Nog een poos bleven zij daar staan en spraken met elkander over het verleden. Maar het samenzijn kon slechts van korten duur zijn; met een: „Tot weerziens hierboven!” scheidden zij; de kapitein moest weer naar zee, en ADSJAI trok opnieuw naar zijn Vaderland, om zijn Evangeliearbeid aldaar voort te zetten.

Wat nu eindelijk dezen arbeid aangaat — hij mag waarlijk rijk gezegend worden genoemd. Vele negers zijn door middel van hem, die eens zelf een arme zwarte slaaf is geweest, aan de voeten geleid van Hem, die geen zwarten in zijn Koninkrijk veracht.

In 1880 verloor hij een sterken steun door den dood van zijne trouwe ASANO, en dit was voor hem een zware slag; maar nog, ofschoon hij een grijsaard is van bij de 80 jaren, werkt hij in Afrika met onbezweken ijver voort. Trouw staat hij op zijn post; met innige blijdschap spreekt hij nog altijd van het heil, dat in Jezus Christus te vinden is, en wachtend op de ure, dat de Heere hem oproepen zal tot zijne ruste, werkt hij voort en zegt:

'k Was eens een arme slaaf, met folterende pijnen;

Geen sterv'ling bood mij hulp, hoe zwaar mijn keten woog;

Mijn hart werd toegeschroefd; mijn vreugde ging verkwijnen;

't Was lijden, anders niet, waar ik mij heen bewoog.

Mijn keel werd droog en heesch van al dat droeve klagen,

Ik zocht een vroegen dood; hij scheen zoo goed voor mij;

Mijn goden bleven stom op al mijn kermend vragen,

Maar God, dien ik niet kend', zond redding mij ter zij.

Hij kwam, de blanke man, verscheurde mijne keten;

Hij wiesch mijn striemen af; goot balsem in mijn smart;

Hij nam mij vriendlijk op, en aan zijn voet gezeten,

Leerd' ik des Heilands Naam, genas mijn kranke hart.

Nu ben ik weder vrij; het lijden is vervangen,
Ik juich weer als voorheen, maar 'tis een andre toon;
Ik kniel aan Jezus' voet, om, in mijn dankbre zangen,
Te roemen voor altoos, Gods hooggelooften Zoon.

O, ziet ook op tot Hem, mijn zwarte landgenooten,
Die nóg om redding schreit, bij uwen fetischboom;
Wanneer gij vrij wilt zijn, Hij zal u niet verstooten,
Want hoort, Hij roept ook u: „die arm is, dat hij koom'!
